

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İŞ BULMA SÜRECİNE İLİŞKİN BEKLENTİLERİ BAĞLAMINDA EMEKLİLİK ÖNGÖRÜLERİNİN BELİRLENMESİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Dr. Aynur YUMURTACI

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
aynur.yumurtaci@gmail.com

Öz

Üniversite öğrencileri öğrenimleri süresince kısa ve uzun vadeli beklentileri bakımından zihinlerini meşgul eden farklı sorularla karşılaşmaktadırlar. Kısa vadede; genel işsizlik oranının üzerindeki genç işsizlik oranının getirdiği kaygı ve baskı nedeni ile mezuniyet sonrası iş bulabilecek miyim? ve(ya) ne kadar sürede iş bulabileceğim? soruları öğrenciler tarafından sorgulanmaktadır. Uzun vadede ise iş bulma sürecine ilişkin öngörüler dâhilinde şekillenen emeklilik süreci beklentileri hayat planlarına dâhil edilerek üniversite öğrencileri tarafından sorgulanmaktadır. Bu çalışma ile üniversite öğrencilerinin iş bulma sürecine yönelik beklentileri doğrultusunda emeklilik sürecine bakışlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Böylece üniversite öğrencilerinin emeklilik ile ilgili bakış açılarını geliştirici bir takım sosyal ve ekonomik politikaların geliştirilmesine katkı sağlanacaktır. Çalışmada Türkiye'deki iki devlet üniversitesinden tesadüfi olarak seçilen 500 üniversite öğrencisi örneklem olarak belirlenmiştir. Basılı anket formu katılımcılara birebir dağıtılmış olup, ankete verilen cevapların analizinde SPSS 19.0 (Statistical Package for the Social Sciences 19.0) programı kullanılarak frekans analizi yapılmış, Ki-kare testi ile değişkenler arasındaki ilişki ölçülmüştür. Buna göre iş bulma sürecine yönelik beklenti ile emekliliğin anlamı arasındaki ilişkinin genel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu araştırma üniversite öğrencilerinin iş bulma ve emeklilik beklentilerinin birlikte ve çok boyutlu bir şekilde değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencisi, İş Bulma Beklentisi, İstihdam, İşsizlik, Emeklilik Beklentisi.

THE DETERMINATION OF RETIREMENT FORECASTS OF UNIVERSITY STUDENTS IN THE CONTEXT OF JOB FINDING EXPECTATIONS: A FIELD RESEARCH

Abstract

University students are encountered with different questions in the context of short and long-term expectations which engage their minds during their education. In the short term, some questions such as "how long can I find a job?" and (or) "whether I will be able to find job after graduation" are inquired by students due to the anxiety and pressure which is caused by the rate of youth unemployment is above the rate of general unemployment. In the long term, the retirement process expectations that are shaped by the forecasts of the employment process are questioned by the university students via including to the life plans. With this study, it is aimed to determine the perspectives of the university students about the retirement process in line with the expectations regarding to the job finding process. Thus, it will be contributed to development of some social and economic policies by setting out the perspectives of university students about retirement. In this study, 500 university students, randomly selected from the two state universities in Turkey, have been identified as a sample. The questionnaire form has been distributed to the participants face to face and the relationship between the variables has been measured with Chi-Square Test by doing frequency analysis using with the SPSS 19.0

(Statistical Package for the Social Sciences 19.0). According to this, generally it has been founded meaningful relationship between job finding expectation and meaning of retirement. This research is carrying importance in terms of evaluating the university students' job finding and retirement expectations by together and multidimensional manner.

Keywords: University Students, Job Finding Expectations, Employment, Unemployment, Retirement Expectations.

1. Giriş

Dünyadaki demografik eğilimlerle karşılaştırıldığında Türkiye (henüz) genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahiptir. Demografik fırsat penceresi olarak ifade edilen bu yapı içerisinde yaşları (çoğunlukla) 18-25 yaş arasında olan 10 milyonun üzerinde genç nüfus bulunurken bu sayı içerisinde 6 milyon 689 bin 185 kişi ile üniversite öğrencileri önemli bir yer tutmaktadır (TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2017:ty; YÖK (Yükseköğretim Kurulu), 2017a:ty.). Genç nüfus içerisinde sayıları hızla artan üniversite öğrencileri karşısında yaklaşık % 24,5'lik oran ile genç nüfus işsizliğinin genel işsizlik oranının (% 13) bir hayli üzerinde oluşu, genç nüfusun, özellikle bu grup içerisinde yer alan ve sayıları giderek artan üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası işgücü piyasalarında istihdam edilebilmeleri durumunu önemli bir konu haline getirmiştir (Aktaş, 2017:621).

Üniversite öğrencileri arasında mezuniyet sonrası iş bulma sürecine ilişkin beklentinin farklılaşması üniversite öğrencilerinin geleceğe ilişkin emeklilik planlarını ya da emekliliğe bakış açılarını da şekillendirmektedir. Çünkü kariyer hedefleri doğrultusunda çalışmaya yeni başlayacak gençler için emeklilik dönemi uzun vadeli yaşam hedefleri arasında ekonomik ve sosyal tercihlerin belirlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda üniversite eğitimi sonrası iyi bir iş bulabilmek ve uzun bir çalışma yaşamı sonrası emekli olabilmek tüm çalışanların olduğu gibi yarının birer çalışanı olmaya aday konumdaki günümüz üniversite öğrencilerinin de temel haklarından birini oluşturmaktadır.

Bu bakış açısından yola çıkarak bu çalışmada, devlet üniversitelerindeki öğrencilerin mezuniyet sonrası iş bulma beklentisi bağlamında ileriye yönelik emeklilik öngörülerini belirlenmektedir. Böylelikle üniversiteli gençlerin mezuniyet sonrası iş bulma sürecinin değişimine bağlı olarak emeklilik beklentilerinin de değişeceğini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu çalışma, üniversite öğrencileri arasında farklı sosyo-demografik koşullara göre değişen iş bulma beklentilerinin ve iş bulma beklentilerine göre şekillenen emeklilik öngörülerinin bir arada değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

2. Literatür

YÖK üniversite öğrencisini; “önlisans, lisans, yüksek lisans, doktora, tıpta uzmanlık veya sanatta yeterlilik öğrenimi gören kişiler” olarak tanımlamaktadır (YÖK, 2017b: sy.).

Yükseköğrenim kurumlarına kayıtlı üniversite öğrencisi sayısı YÖK (2017) verilerine göre Türkiye’de yaklaşık 6 milyon 689 bin 185 kişi civarındadır (YÖK, 2017a: ty.).

Üniversite öğrencileri için yükseköğrenime adım attıkları ilk dönemlerde üniversiteli olmanın beraberinde getirdiği heyecan çoğu zaman ön plana çıkarken, üniversiteye alışma dönemi olarak adlandırılan ilk dönemlerin geçirilmesi ile farklı konular üniversite öğrencilerinin ilgi odağı olmaktadır. Üniversite ile uyum sürecini tamamlayan öğrenci için şimdi sorgulanması gereken iki farklı konu vardır. Bunlardan birincisi mezuniyet, ikincisi ise mezuniyeti takip eden süreçte iş bulabilmektir (Dursun ve Aytaç, 2012: 384). Böyle bir tabloda önem taşıyan konulardan biri de işgücüne katılma ve istihdam sürecinde yaşanan şartların ve zamanın doğurduğu etkilerle ortaya çıkan işsizlik meselesidir. Dünyada genel olarak bu tablo hâkimdir (Berry, 2011: 2).

Türkiye’de de işgücüne katılma ve istihdam oranlarının artırılmasına yönelik çabalar sürerken, bu süreçte yaşanan en önemli sorun işsizliktir. Özellikle toplam işsizlik seviyesinin neredeyse iki katına ulaşmış olan genç işsizliği dikkat çekici boyuttadır. Genç işsizler, çalışma gücü ve isteğinde olmasına karşın makul koşullarda iş bulamayan genç nüfusu ifade etmektedir (Murat, 1995: 179). 2016 yılında % 10,9 olan genel işsizlik oranı karşısında aynı süreçte genç işsizlik oranının % 19,6 oluşu, buna karşın 2017 yılı itibarı ile % 13 seviyesine ulaşan genel işsizlik oranı ve % 24,5 seviyesine ulaşan genç işsizliği, yaşları 18-24 arasında değişen üniversite öğrencileri arasında mezuniyet sonrası iş bulma ümidini, bu bağlamda iş bulma sürelerine ilişkin beklentiyi de değişime uğratmaktadır (TÜİK, 2017: sy). Bu doğrultuda en dikkat çeken durum, genç işsizlik oranının da yüksekliği ile üniversite öğrencileri arasında iş bulma beklentilerinde yaşanan dönüşümün uzun vadeli gelecek hedeflerini etkilediğidir. Genç işsizliğinin yüksekliği kısa süre sonra çalışma hayatına atılma beklentisinde olan üniversite öğrencisinin emeklilik ile ilgili beklenti ve düşüncelerini de değiştirmektedir.

Emekliliğin literatürde farklı tanımları olmakla birlikte Şakar (1987) emekliliği; çalışma yaşamında uzun bir zaman dilimi içerisinde yer almış kişilerin belirli bir yaşa ulaşması ve(ya) yaptığı işi ifa edemez hale gelmesi ile çalışma yaşamından ayrılması ve bu süreç sonrasında kendisine sürekli nitelikte gelir bağlanması süreci olarak ifade etmektedir. (Şakar, 1987: 21; Şen, 2015: 315). Monk (1985) emekliliği, üretimsel olgunluk döneminden işsizlik dönemine geçiş, dolayısı ile yaşlılık dönemine ilişkin bir durum şeklinde ifade etmektedir (Monk, 1985: 322). Goold (2007) ve Osuji (2014)’e göre yeni bir yaşama geçişin başlangıcını temsil eden emeklilik, tüm dünyada insan hayatındaki önemli aşamalardan birini oluşturmaktadır (Goold, 2007: sy.; Osuji, 2014: 355). Bu durumda kişinin yaşı kaç olursa olsun emeklilik planı (ister kamu emeklilik, isterse de özel emeklilik olsun) uzun vadeli

gelecek planları arasında önemli bir yer tutmaktadır (Boston University, 2017: 70). Bu bağlamda üniversite eğitimini tamamlayarak mezun olmak ve işgücü piyasasına aktif olarak katılarak istihdam edilmek tüm çalışanlar için ne kadar önemli ise, uzun bir çalışmanın karşılığı olarak emeklilik de bugünün üniversite öğrencisi, yarının çalışanı, geleceğin emeklisi olarak gençler için o derecede önem taşımaktadır.

Üniversite eğitimi iş yaşamına geçişte gençler için önemli bir belirleyici niteliğindedir. Bu bağlamda literatür incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulma beklentilerine yönelik ulusal ve uluslararası düzeydeki araştırmaların sayısının giderek arttığı gözlenmektedir. Buna karşın üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulacakları süreye ilişkin beklentileri bağlamında emeklilik öngörülerini üzerindeki alan araştırmalarının sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Konunun ulusal literatürde teorik ve ampirik boyutu ile derinlemesine ele alınmadığı gözlenmekle beraber, uluslararası literatürde bu konuya benzer ve(ya) konuya ışık tutabilecek düzeyde sınırlı sayıda (da olsa) araştırma yapıldığı gözlenmiştir.

Uluslararası araştırmalar incelendiğinde, öncelikle Joulain ve arkadaşları'nın (2000) gerçekleştirdiği çalışma dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Joulain ve arkadaşları genç yetişkinler, orta yaşlı yetişkinler ve yaşlılar arasında uygun emeklilik yaşı beklentisini cinsiyetler ve meslekler üzerinden değerlendirerek, farklı meslek grupları için emeklilik yaşını belirlemişlerdir (Joulain ve diğerleri, 2000: 73). Panek ve arkadaşları'nın (2006) gerçekleştirdiği bir diğer çalışmada ise Amerika'daki üniversite (bir üniversitenin yüksekokul ve fakültelerinde okuyan ve % 93'ünün 25 yaş ve altı olduğu 100 üniversite öğrencisi) öğrencileri arasında farklı meslek grupları için emeklilik yaşı algısı kümeleme analizi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucunda farklı meslek gruplarına göre iş performanslarının değişimine bağlı olarak emeklilik yaşının değişmesi gerektiği ortaya konmuştur. (Panek ve diğerleri, 2006: 87).

Leavell ve arkadaşları (2000) Sam Houston Üniversitesi finans sınıfı üst ve alt sınıf öğrencilerinin dönem başında ve dönem sonunda emeklilik planlamasına yönelik bilgi ve algılarını değerlendirmişlerdir. Böyle bir çalışmanın yapılmasının temel nedeni üniversite öğrencilerinin emeklilik konusunu çoğu kez düşünmedikleri, bu kapsamda emeklilik ile ilgili algılarının düşük olduğunun varsayılması olmuştur. Çünkü mezuniyet sonrası üniversite öğrencilerinin temel düşüncesi kariyer planlarına uygun bir iş bulabilmek ve çalışabilmektir. Bu süreçte emeklilik olgusunu düşünmek üniversite öğrencileri için olağandışı bir mevzu halini alabilmektedir. Oysa ki emeklilik sürecine ilişkin belirgin bir bilgilendirme-egitim ya da açıklama bile emeklilik ile ilgili gerçekliği, emekliliğin önemini anlamada üniversite öğrencilerinin algılarında önemli bir fark oluşturabilmektedir. Bu kapsamda Leavell ve arkadaşları'nın (2000) çalışmaları öğrencilerin dönem başında finansal planlama eğitimi

almadan önceki emeklilik algıları ile dönem sonunda finansal planlama eğitimi aldıktan sonraki emeklilik algılarında anlamlı bir değişim olduğunu ortaya koymuştur (Leavell ve diğerleri, 2000: 12).

Ritchie ve arkadaşları'nın gerçekleştirdiği araştırmada ise 100 işletme bölümü öğrencisinin maaş ve iş bulma beklentileri incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre öğrencilerin maaş beklentilerinin işverenin maaş teklifinin üzerinde olduğu, maaş beklentisi ile öğrencilerin not ortalaması arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca bir staj programına katılım ve yüksek not ortalaması ile maaş beklentisi arasında da önemli bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Ritchie ve diğerleri, 2017: 1).

Foster (2012) ve Foster (2017)'nin Birleşik Krallık'ta yaptığı araştırmada 30 genç ile emeklilik planlarına ilişkin gerçekleştirdiği derinlemesine görüşmede katılımcı gençlerin emeklilik ile ilgili genel bir değerlendirmelerinin olmadığı ileri sürülmüştür. Birleşik Krallık'ta yapılan bu çalışma, yaşlanan nüfus ile birlikte gençlerin kendi emeklilik dönemlerinde elde edecekleri kazanımların azalmasını önlemek ve buna bağlı olarak gençler için sosyal güvenlik sisteminde otomatik katılım uygulamasına geçişin gerekliliğini vurgulamak bakımından önem taşımaktadır (Foster, 2017: 77; Foster, 2012: 705).

Ulusal araştırmalardan Ensari ve Deniz'in (1992) gerçekleştirdiği çalışmada ise üniversite gençliğinin iş beklentileri araştırılmıştır. Buna göre Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nin son sınıfında okuyan farklı bölümlerdeki 428 öğrencinin iş beklentilerinin neler olduğu ve bu beklentilerin öğrencilerin niteliklerine göre değişip değişmediği anket yöntemi ile sorgulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre ankete katılan 428 öğrencinin yarısından fazlası kendi öğrenim gördükleri alanda kolayca iş bulamayacaklarına inanırken, öğrencilerin çoğunun kendi öğrenim gördükleri alanın dışında bir alanda çalışmak istediği gözlenmiştir. Kendi öğrenim alanı dışında çalışmak isteyen öğrencilerin temel gerekçesi daha fazla para kazanma talebi olarak belirlenmiştir. Bu çalışma ile öğrencilerin buldukları bölüm-devam ettikleri program ile iş bulma beklentileri arasında da anlamlı bir fark tespit edilmiştir (Ensari ve Deniz, 1992: 60-61).

Bulut ve Özkardaş tarafından gerçekleştirilen "Türkiye'de Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Güvenlik Algı Düzeyleri" isimli çalışmaya 12 şehirdeki 17'si devlet, 6'sı vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 1000 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; gençlerin sadece % 12,2'sinin sosyal güvenlik olgusuna emeklilik şeklinde yaklaştığı, gençlerin sadece % 27'sinin emekli olacağı dönemde her hangi bir geçim sıkıntısı çekmeyeceğini düşündüğü ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmanın bir başka sonucuna göre gençlerin % 26'sı ne zaman emekli olacağı hakkında bir fikir sahibi iken, geri kalan % 74'lük

grubun ne zaman emekli olacağı ile ilgili bir fikir sahibi olmadığı görülmüştür. Bu durumda çalışmanın en temel çıktısı üniversite gençliği arasında sosyal güvenlik algısının düşük olduğudur. (Bulut, 2017: sy.).

Dursun ve Aytaç'ın (2012) çalışmalarında ise üniversite son sınıf öğrencilerinin işgücü piyasalarına yönelik beklentileri değerlendirilmiştir. Bu çalışmada üniversite son sınıf öğrencilerinin iş bulma umidi, iş önceliği umutsuzluk ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki analiz edilmiş, bu değişkenler kapsamında cinsiyetler açısından kaygı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki anlamlı farklılıklar ortaya konmuştur (Dursun ve Aytaç, 2012: 373).

Özdemir ve arkadaşları'nın (2016) üniversite öğrencilerinin kariyer olgusuna ilişkin algıları üzerinde Türk ve yabancı uyruklu öğrencilerle yaptıkları metafor analizinde öğrencilerin kariyer kavramına yönelik düşünceleri bilinç ve bilinç altı düzeyde araştırılmıştır. Buna göre Türk ve yabancı uyruklu öğrencilerin kariyer anlamlandırmalarının benzer metafor eğiliminde olduğu saptanmıştır (Özdemir ve diğerleri, 2016: 131).

Bu araştırmalarda da görüldüğü gibi üniversite öğrencilerinin ya da gençlerin iş bulma sürecine ilişkin beklentileri bağlamında emeklilik ile ilgili öngörülerini birlikte değerlendiren çalışmalardan öte, üniversite öğrencilerinin iş bulma ve emeklilik beklentilerini birbirinden bağımsız çalışmalarla ampirik ve teorik düzeyde destekleyen çalışmaların literatürde ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu bakış açısından yola çıkılarak bu çalışma ile önceki çalışmalardan farklı olarak üniversite öğrencilerinin iş bulma sürecine ilişkin beklentileri ile emeklilik öngörülerinin birlikte değerlendirilmesi esas alınmıştır. Böylece üniversite öğrencilerinin iş bulmayı düşündükleri sürecin uzunluğu bağlamında emeklilik beklentilerindeki değişimin belirlenmesi uygulama boyutu ile analiz edilmeye çalışılmıştır.

3. Yöntem

3.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma ile üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulabileceklerini düşündükleri süreye bağlı olarak emekliliğe bakış açıları ve emeklilikten beklentilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

3.2. Çalışmanın Evreni

Çalışmanın evreni 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde Marmara ve Karadeniz bölgesinde bulunan iki devlet üniversitesinde okuyan üniversite öğrencileridir. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak her bir üniversiteden 250'şer öğrenci olmak üzere toplam 500 öğrenciye anket uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anketler gönüllülük esasına dayanarak ve yüz yüze uygulanmıştır. Ayrıca anket formlarının üzerinde isim belirtilmemesi rica edilmiştir. Anketler basılı olarak hazırlanmış ve 2016 Bahar yarıyılında uygulaması yapılmıştır. Konuyla ilgili literatür araştırması yapılarak anket formu oluşturulmuştur. Anket formunda katılımcılara demografik bilgileri ile iş bulma süreci ve emeklilik algısını ölçmeye yönelik çoktan seçmeli sorular yöneltilmiştir. Her bir üniversiteye 250 adet, toplam 500 adet anket uygulanmıştır. Eksik veri içeren ve boş bırakılan anketlerin analiz dışı bırakılması sonucunda 472 adet anket analiz edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada kullanılan anket sorularının analizinde SPSS 19.0 paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların anketteki sorulara verdikleri yanıtların programa aktarılması sonrası soruların birbiri ile ilişkilendirilmesi yapılmıştır. İstatistiksel testlerin değerlendirilmesinde frekans dağılımlarına yer verilmiş olup, Pearson Ki-kare Analizi sonrası ortaya çıkan verilerin anlamlılık düzeyleri için $p < 0.05$ değeri esas alınmıştır.

4. Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmanın hipotezleri şu şekilde sıralanmıştır:

H1: Erkek öğrenciler bakımından eğitim türü ile iş bulma sürecine yönelik beklenti arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Kadın öğrenciler bakımından eğitim türü ile iş bulma sürecine yönelik beklenti arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Erkek öğrenciler bakımından emeklilik sonrası çalışmayı düşünme ile emeklilik sonrası çalışmayı tercih nedenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Kadın öğrenciler bakımından emeklilik sonrası çalışmayı düşünme ile emeklilik sonrası çalışmayı tercih nedenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Erkek öğrenciler bakımından emekliliğin anlamı ile emeklilik sonrası çalışmayı tercih nedenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H6: Kadın öğrenciler bakımından emekliliğin anlamı ile emeklilik sonrası çalışmayı tercih nedenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7: Üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulma sürecine yönelik beklentileri ile emekliliğin anlamı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

5. Bulgular

Bu bölümde katılımcıların demografik özellikleri ve tanımlayıcı istatistikleri hesaplanarak sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir. Tablo 1’den görüldüğü üzere katılımcıların % 44,3’ü kadın öğrencilerden oluşurken, % 55,7’si erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Ankete katılan öğrenciler yaş grupları bağlamında değerlendirilirken üç farklı yaş aralığı belirlenmiştir. Tablo 1 bağlamında değerlendirilen bu yaş aralıkları 17-20, 21-24 ve 25+’dır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Değişken	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	209	44,3
	Erkek	263	55,7
	Toplam	472	100
Yaş	17-20	190	40,3
	21-24	232	49,2
	25+	50	10,6
	Toplam	472	100
Öğrenim Görülen Program	Ön lisans Öğrencisi	226	47,9
	Lisans Öğrencisi	246	52,1
	Toplam	472	100
Gelir Durumu (TL)	1,300 TL Altı*	189	40
	1300-2300 TL	144	30,5
	2301-3300 TL	72	15,3
	3301-4000 TL	38	8,1
	4001-5000 TL	15	3,2
	5001 TL ve Üzeri	14	3
	Toplam	472	100
Barınma Durumu	Ailesiyle birlikte	210	44,5
	Akraba Yanında	10	2,1
	Kendine Ait Evde Tek	11	2,3
	Kirada Tek	20	4,2
	Arkadaşları ile ortak evde	127	26,9
	Devlet Yurdu	51	10,8
	Özel Yurt	43	9,1
	Toplam	472	100

*2016 yılı Asgari ücretin net tutarı esas alınmıştır.

Katılımcıların % 49,2’si ile neredeyse yarısının 21-24 yaş grubuna ait olduğu saptanmıştır. Buna karşın 25+ katılımcıların oranı toplam katılımcıların % 10,6’sını oluşturmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin % 47,9’unu ön lisans programına kayıtlı öğrenciler oluştururken, % 52,1’ini lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Tablo 1’e göre ankete katılan öğrencilerin aylık net gelir aralıkları incelendiğinde, % 40’lık bir grubun aylık net

gelirinin 1,300 TL'nin altında olduğu gözlenirken, 1300-2300 TL gelir aralığında bulunan öğrenciler % 30,5 ile ikinci sırada yer almaktadır. Bir işte çalışıp geliri 1300 TL'nin altında olan öğrenci yüzdesi % 28,9'dur. Buna karşın bir işte çalışmayanlardan aylık geliri 1300 TL'nin altında olanların yüzdesi % 43,9'dur. Ankete katılan öğrencilerin barınma durumları incelendiğinde % 44,5'lik bir grubun ailesi ile birlikte kaldığı görülmektedir. Bu oran barınma durumları arasında en yüksek seviyeyi oluşturmakla beraber, öğrencilerin % 2,1'i akraba yanında kaldığını belirtmiştir. Katılımcıların gelir durumu ve barınma durumu birlikte değerlendirildiğinde; ailelerinin yanında kalan 210 öğrencinin % 42,9'unun 1300-2300 TL aylık net gelire sahip olduğu görülürken bu değer arkadaşları ile ortak evde kalan 127 öğrenciden sadece % 17,3'ünde gözlenmiştir. Öte yandan arkadaşları ile ortak evde kalan 127 kişinin % 63,8'inin aylık net geliri 1300 TL'nin altındadır. Bu durumda aylık net gelir arttıkça aile ve(ya) akraba yanında kalan öğrenci sayısında hızlı bir düşüş gözlenmiştir. Oysa öğrencilerin geliri düştükçe aile ile ya da arkadaşlar ile birlikte kalma tercihlerinde belirgin bir fark olduğu gözlenmiştir.

5.1. Üniversite Öğrencileri İçin Mezuniyet Sonrası Ortalama İş Bulma Süresine Yönelik Beklentinin Değerlendirilmesi

Üniversite öğrencilerine mezuniyet sonrası ne kadar sürede iş bulma beklentisi içerisinde olduklarına ilişkin yöneltilen soru için yapılan frekans analizi Tablo 2' de görülmektedir.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin Mezuniyet Sonrası Ortalama İş Bulma Süresine Yönelik Beklentilerinin Frekans Analizi Sonuçları

Mezuniyet Sonrası Ortalama İş Bulma Sürecine Yönelik Beklenti	Frekans (f)	Yüzde (%)
Zaten İşim var	51	10,8
0-6 ay	212	44,9
7-12 ay	140	29,7
13 ay-3yıl	41	8,7
3 yılın üzeri	5	1,1
İş bulabileceğime inanmıyorum	23	4,8
Toplam	472	100

Üniversite öğrencilerine mezuniyet sonrası ne kadar sürede iş bulma beklentisi içerisinde olduklarına ilişkin yöneltilen soruyu 472 katılımcı arasından 212 kişi 0-6 ay cevabını vermişken, 51 katılımcı zaten bir işte çalıştıklarını belirtmiştir. 3 yılın üzerinde bir süre içerisinde iş bulabileceğini düşünenlerin sayısı 5 kişi olup, iş bulabileceğine inmayan üniversite öğrencilerinin sayısı 23 kişidir. Bu grup ankete katılanların % 4,8'lik kısmını oluşturmaktadır.

Tablo 3’de mezuniyet sonrası iş bulma süresine yönelik beklenti önlisans (erkek ve kadın) ve lisans (erkek ve kadın) öğrencileri için ayrıntılı bir şekilde değerlendirildiğinde; toplam öğrencilerin (472 kişinin) % 18,85’ini, oluşturan 89 erkek önlisans öğrencisinin 18’inin (% 20,2) zaten bir işi olduğu görülürken, toplam öğrencilerin (472 kişinin) % 37’sini oluşturan 174 erkek lisans öğrencisinin 13’ünün (% 7,5) zaten bir işi olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Önlisans ve Lisans Öğrencilerinin Mezuniyet Sonrası Ortalama İş Bulma Sürecine Yönelik Beklentilerinin Frekans Analizi Sonuçları

Eğitim Türü	Cinsiyet	Mezuniyet Sonrası Ortalama İş Bulma Sürecine Yönelik Beklenti	Frekans (f)	Yüzde (%)
Önlisans	Erkek	Zaten İşim var	18	20,2
		0-6 ay	39	43,8
		7-12 ay	20	22,5
		13 ay-3yıl	4	4,5
		3 yılın üzeri	0	0
		İş bulabileceğime inanmıyorum	8	9
		Toplam	89	100
	Kadın	Zaten İşim var	18	13,1
		0-6 ay	64	46,7
		7-12 ay	42	30,7
		13 ay-3yıl	7	5,1
		3 yılın üzeri	2	1,5
		Bir iş bulacağıma inanmıyorum	4	2,9
		Toplam	137	100
Lisans	Erkek	Zaten İşim var	13	7,5
		0-6 ay	84	48,3
		7-12 ay	47	27
		13 ay-3yıl	21	12,1
		3 yılın üzeri	2	1,1
		Bir iş bulacağıma inanmıyorum	7	4
		Toplam	174	100
	Kadın	Zaten İşim var	2	2,8
		0-6 ay	25	34,7
		7-12 ay	31	43,1
		13 ay-3yıl	9	12,5
		3 yılın üzeri	1	1,4
		Bir iş bulacağıma inanmıyorum	4	5,5
		Toplam	72	100

Bu veriler ışığı altında, henüz mezun olmadan önlisans eğitimi alan erkek öğrencilerin yaklaşık % 20,2’sinin aktif iş yaşamında yer aldıkları görülürken, aynı oran, mezun olmadan çalışan ve lisans eğitimi alan erkek öğrencilerde yaklaşık % 7,5 seviyesindedir. Aynı veriler kadın öğrenciler için değerlendirildiğinde; toplam öğrenci sayısının (472 kişinin) % 29’unu

oluşturan 137 kadın önlisans öğrencisinden 18'i (%13,1) zaten bir işte çalışırken, toplam öğrenci sayısının (472 kişinin) % 15,25'ini oluşturan 72 kadın lisans öğrencisinin 2'sinin (% 2,8) mezun olmadan bir işte çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda mezun olmadan çalışan kadın önlisans öğrencileri toplam kadın önlisans öğrencilerinin % 13,1'ini oluştururken, mezun olmadan çalışmaya başlayan kadın lisans öğrencisi toplam kadın lisans öğrencisinin % 2,8'ini oluşturmaktadır. Sonuç olarak gerek erkek, gerekse kadın öğrenciler arasında önlisans eğitimi sırasında bir işte çalışanların oranı lisans eğitimi alan hem cinslerinden daha yüksek oranda bulunmuştur. 0-6 ay arası süreçte iş bulabileceğine inanan erkek önlisans öğrencilerinin sayısı 39 kişi olmakla beraber, bu sayı toplam erkek önlisans öğrencilerinin (89 kişinin) % 43,8'ini oluşturmaktadır. Aynı süreçte iş bulabileceğini düşünen erkek lisans öğrencisi sayısı 84 kişidir. Bu sayı toplam erkek lisans öğrencilerinin (174 kişinin) % 48,3'ünü içermektedir. 0-6 ay arası süreçte iş bulabileceğine inanan kadın önlisans öğrencilerinin sayısı 64 kişi olup, bu sayı toplam kadın önlisans öğrencilerinin (137 kişinin) % 46,7'sini oluşturmaktadır. Aynı süreçte iş bulabileceğini düşünen kadın lisans öğrencisi sayısı ise 25 kişidir. Bu sayı toplam kadın lisans öğrencilerinin (72 kişinin) % 34,7'sidir.

Frekans analizinden sonra değişkenler önce cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek olarak ayrılmıştır. Bu ayırmadan sonra eğitim türü ile iş bulabilme süresine yönelik beklenti arasındaki ilişki Ki-kare analizi ile araştırılmıştır. Bu analiz sonucunda erkekler için kayıtlı olunan eğitim türü ile iş bulabilme süresine yönelik beklenti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Ki-kare=15,974, s.d.= 5, $p < 0.05$). Buna karşın kadınlar için kayıtlı olunan eğitim türü ile iş bulabilme süresine yönelik beklenti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Ki-kare=13,191, s.d.= 5, $p > 0.05$).

5.2. Üniversite Öğrencileri İçin Emekliliğin Anlamının Değerlendirilmesi

Üniversite öğrencilerine emekliliğin kendileri için ne anlam ifade ettiğine yönelik sorulan soru için yapılan frekans analizi aşağıdaki tabloda görülmektedir. Tablo 4'e göre emekliliğin kendileri için ne anlam ifade ettiğine yönelik 500 üniversite öğrencisine yöneltilen soruyu katılımcıların 472 kişisi cevaplamıştır. Soruyu cevaplayan kişilerin tamamı üzerinden genel bir değerlendirme yapıldığında, 472 kişinin % 31,6'sına karşılık gelen 149 kişi emekliliğin kendileri için bir anlam ifade etmediğini belirtirken, 472 kişinin % 30,3'ünü oluşturan 143 kişiye göre emeklilik en rahat edilecek dönem olarak nitelendirilmiştir.

Tablo 4. Üniversite Öğrencileri için Emekliliğin Anlamının Değerlendirilmesi ile İlgili Frekans Analizi Sonuçları

Emekliliğin Anlamı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Ekonomik sorunların arttığı dönem	98	20,8
En rahat edeceğim dönem	143	30,3
Hiçbir anlam ifade etmiyor	149	31,6
Sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağım dönem	82	17,4
Toplam	472	100

Bu değerlendirme önlisans ve lisans öğrencileri ile kadın ve erkek öğrenciler için Tablo 5 bağlamında ayrı ayrı incelendiğinde; 137 kişiden oluşan kadın önlisans öğrencilerinden 57 kişi (% 41,6), 72 kişiden oluşan kadın lisans öğrencilerinden 25 kişi (% 34,7) emekliliği en rahat edilecek dönem olarak tanımlanmıştır.

Tablo 5. Önlisans ve Lisans Öğrencileri için Emekliliğin Anlamının Değerlendirilmesi ile İlgili Frekans Analizi Sonuçları

Eğitim Türü	Cinsiyet	Emekliliğin Anlamı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Önlisans	Erkek	Ekonomik sorunların arttığı dönem	20	22,5
		En rahat edeceğim dönem	22	24,7
		Hiçbir anlam ifade etmiyor	27	30,3
		Sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağım dönem	20	22,5
		Toplam	89	100
	Kadın	Ekonomik sorunların arttığı dönem	26	19
		En rahat edeceğim dönem	57	41,6
		Hiçbir anlam ifade etmiyor	31	22,6
		Sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağım dönem	23	16,8
		Toplam	137	100
Lisans	Erkek	Ekonomik sorunların arttığı dönem	35	20,1
		En rahat edeceğim dönem	39	22,4
		Hiçbir anlam ifade etmiyor	75	43,1
		Sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağım dönem	25	14,4
		Toplam	174	100
	Kadın	Ekonomik sorunların arttığı dönem	17	23,6
		En rahat edeceğim dönem	25	34,7
		Hiçbir anlam ifade etmiyor	16	22,2
		Sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağım dönem	14	19,4
		Toplam	72	100

Buna karşın kadın önlisans öğrencilerinin 26'sı (% 19) ve kadın lisans öğrencilerinin 17'si (% 23,6) emekliliği ekonomik sorunların arttığı bir dönem olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Emekliliğin anlamı erkek öğrenciler bakımından değerlendirildiğinde; 89 kişiden

oluşan erkek önlisans öğrencilerinin 27 kişisi (% 30,3) emekliliğin kendileri için hiçbir anlam ifade etmediğini belirtirken, 174 kişiden oluşan erkek lisans öğrencileri arasında 75 kişiye (% 43,1) göre emeklilik hiçbir anlam ifade etmemektedir. Buna karşın emeklilik dönemini ekonomik sorunların arttığı bir dönem olarak gören erkek önlisans öğrencilerinin sayısının 20 kişi (% 22,5), erkek lisans öğrencilerinin sayısının ise 35 kişi (% 20,1) olduğu belirlenmiştir.

5.3. Emeklilik Sonrası Süreçte Çalışmayı Tercih Etme Nedenlerinin Değerlendirilmesi

Katılımcılara yöneltilen emekli olduktan sonra çalışmak ister misiniz? ve Emeklilik sonrası çalışmayı neden tercih edersiniz? sorularının değerlendirildiği Tablo 6 aşağıdaki gibidir.

Tablo 6. Kadın ve Erkek Öğrenciler İçin Emeklilik Sonrası Çalışmayı Tercih Nedenleri

Emeklilik Sonrası Çalışmayı Tercih Nedenleri	Emekli Olduktan Sonra Çalışmak İster misiniz?			
	Evet (Kadın)		Evet (Erkek)	
	Frekans (f)	Yüzde %	Frekans (f)	Yüzde %
Hobi Amaçlı	15	% 14,7	35	% 22,4
Ek Gelir (Daha fazla gelir sağlamak için)	33	% 32,4	52	% 33,3
Ek Gelir (Gelirim Yetersiz Olduğu İçin)	23	% 22,5	26	% 16,7
Sosyal Ortamdan Uzaklaşmamak İçin	27	% 26,5	23	% 14,7
Farkındalık Yaratmak İçin	0	% 0	5	% 3,2
Başkalarına Yardım Etmek İçin	1	% 1	6	% 3,8
Hiçbiri	3	% 2,9	9	% 5,8
Toplam	102	% 100	156	% 100

Tablo 6'dan görüldüğü üzere toplam kadın öğrenciler içerisinde emeklilik sonrası çalışmayı tercih edeceğini söyleyen kadın öğrencilerin sayısı 102 kişidir. Bu kişiler arasında (en yüksek sayı ile) 33 kadın öğrenci ek gelir (daha fazla gelir sağlamak için) elde etmek için emeklilik sonrası çalışmayı tercih edeceğini ifade ederken, bunu 27 kişi ile sosyal ortamdan uzaklaşmamak ve 23 kişi ile (gelirim yetersiz olacak) ek gelir elde etmek isterim diyen kadın katılımcılar izlemektedir. Aynı veriler erkek öğrenciler için değerlendirildiğinde, toplam erkek öğrenci içerisinde 156 erkek öğrencinin emekli olduktan sonra çalışmak istediği görülmekle birlikte, bu 156 kişi içerisinde 52 kişisi ek gelir (daha fazla gelir) sağlamak isteyen erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu durum kadın öğrencilerle benzerlik göstermektedir. Emeklilik döneminde daha fazla gelir elde etmek isteyen erkek öğrencileri 35 kişi ile hobi amaçlı çalışmak isteyen erkek öğrenciler takip ederken, ek gelir (gelirim yetersiz olacak) düşüncesinden yola çıkarak çalışmak isteyeceğini söyleyen 26 erkek öğrenci bulunmaktadır.

Erkek öğrenciler için; emeklilik sonrası çalışmayı düşünme ile emeklilik sonrası çalışmayı tercih nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Ki-kare= 214,133, s.d.=4, $p<0.05$). Buna göre emeklilik sonrası çalışmayı düşünürüm diyen erkek öğrencilerin 156'sının 78'i (% 50) emekli olduktan sonra ek gelir sağlamak için çalışmayı tercih edeceklerini söylerken, 23 kişi (% 14,7)'si sosyal ortamdan uzaklaşmamak için emeklilik döneminde de çalışmayı tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Kadın öğrenciler için; emeklilik sonrası çalışmayı düşünme ile emeklilik sonrası çalışmayı tercih nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Ki-kare=177,353, s.d.=4, $p<0.05$).

Kadın ve erkek öğrencilerde emeklilik sonrası çalışma tercihlerinin temelini ek gelir sağlamak oluşturmaktadır. Bununla beraber bu oranın kadınlarda daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Böyle bir durumunun kadınların emeklilik döneminde erkeklere nazaran daha düşük emekli maaşı alacaklarını düşünmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.4. Emekliliğin Anlamı ve Emeklilik Sonrası Çalışma Tercihleri

Kadın ve erkek öğrenciler için emekliliğin anlamı ve emeklilik sonrası çalışma tercihleri değerlendirildiğinde, öncelikle kadın katılımcılar toplamının (209 kişi) % 48,8'ini oluşturan 102 kişinin, erkek katılımcılar toplamının (263 kişi) % 59,3'ünü oluşturan 156 kişinin emeklilik sonrası çalışmayı düşündükleri gözlenmiştir. Emeklilik sonrası çalışmayı düşünen 102 kadın öğrenciden; 33'ü emekliliği en rahat edecekleri dönem olarak nitelendirmekle birlikte, 29 kadın öğrenci emekliliği ekonomik sorunların arttığı bir dönem olarak tanımlamaktadır. Emekliliği sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağı dönem olarak gören ancak emeklilik sonrası çalışmayı düşünenlerin sayısı 14 kişi olmakla beraber bu sayı emeklilik sonrası çalışmaya evet diyen kadın öğrencilerin % 13,7'sini oluşturmaktadır. Bu bağlamda emekliliğin anlamı ile emeklilik sonrası çalışmayı düşünür müsünüz sorularına kadın öğrencilerin verdikleri cevaplar değerlendirildiğine, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir (Ki-kare=10,962, s.d.=3, $p< 0.05$).

Aynı değerlendirme erkek öğrenciler için yapıldığında; emeklilik sonrası çalışmayı düşündüğü gözlenen 156 erkek öğrenciden 64'ünün emekliliğin kendileri için hiçbir anlam ifade etmediğini belirttiği görülmektedir. Bu cevap toplam erkek öğrencilerin % 24,3'ünü, emeklilik sonrası çalışmayı düşünen erkek öğrencilerin ise % 41'ini kapsamaktadır. Emeklilik sonrası çalışmayı düşünen erkek öğrenciler arasında emekliliğin kendisi için ne anlam ifade ettiğine yönelik birinci en yüksek yanıt emekliliğin hiçbir anlam ifade etmediği iken, ikinci en yüksek cevapta 37 kişinin emekliliği ekonomik sorunların arttığı dönem olarak

tanımlandığı görülmüştür. Bu sayı emeklilik sonrası çalışmaya evet diyen erkek öğrencilerin % 23,7'sini, toplam erkek öğrencilerin ise % 14,1'ini oluşturmaktadır. Emeklilik sonrası çalışmayı düşünen ve emekliliği sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağı bir dönem olarak gören erkek öğrencilerin sayısı ise 24 kişidir. Bu sayı toplam erkek öğrencilerin % 9,1'ini, emeklilik sonrası çalışmaya evet diyen erkek öğrencilerin ise % 15,4'ünü oluşturmaktadır. Bu doğrultuda emekliliğin anlamı ile emeklilik sonrası çalışmayı düşünme arasındaki ilişki erkek öğrenciler bakımından değerlendirildiğinde iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı gözlenmektedir (Ki-kare=4,432, s.d.=3, p> 0.05).

5.5. Mezuniyet Sonrası İş Bulma Sürecine Yönelik Beklenti ile Emekliliğin Anlamının Değerlendirilmesi

Emekliliğin katılımcılar için ne anlam ifade ettiği yönünde sorulan soruya verilen yanıtlar Tablo 7 bağlamında incelendiğinde, 472 katılımcının % 31,5'ini oluşturan 149 kişi bu soruyu emekliliğin kendileri için bir anlam ifade etmediği yönünde cevaplarırken, 143 kişi emekliliği en rahat edeceği dönem olarak görmektedir. 98 kişi emekliliği ekonomik sorunların arttığı bir dönem olarak tanımlarken, geri kalan 82 kişi emeklilik dönemini sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağı bir dönem olarak nitelendirmektedir. Bu veri erkek ve kadın öğrenciler için Tablo 8 ve Tablo 9 bağlamında ayrı ayrı değerlendirildiğinde; erkeklerin 102'si (% 38,8) kadınların ise 47'si (% 22,6) emekliliğin kendileri için anlam ifade etmediğini belirtmişlerdir. Buna karşın kadınlardan 82'si (% 39,3) erkeklerin ise 61'i (% 23,2) emekliliği en rahat edecekleri dönem olarak nitelendirmişlerdir.

Öte yandan Tablo 7'ye göre katılımcıların 73 kişisi 0-6 ay arasında iş bulabileceğine inanıp aynı zamanda emekliliğin en rahat edecekleri dönem olduğunu ifade ederken, 7-12 ay arasında iş bulabileceğine inanan 42 katılımcı emekliliğin kendileri için hiçbir anlam ifade etmediğini belirtmiştir. Zaten çalışıyorum cevabını veren (toplam erkek ve kadın) 51 öğrenciden 5 erkek öğrenci emekliliği ekonomik sorunların arttığı bir dönem olarak görürken, çalışan kadın öğrencilerin hiçbirisi emekliliği ekonomik sorunların arttığı dönem olarak değerlendirmemiştir.

Tablo 7. Üniversite Öğrencilerinin Mezuniyet Sonrası İş Bulma Sürecine Yönelik Beklentileri ile Emekliliğin Anlamı

Emeklilik sizin için ne anlam ifade ediyor?		Mezun olunca ne kadar sürede iş bulabileceğinize inanıyorsunuz?						Toplam
		Zaten çalışıyorum	0-6 ay	7-12 ay	13 ay-3 yıl	3 yıl üzeri	İş bulacağıma inanmıyorum	
Ekonomik sorunların arttığı bir dönem	<i>f</i>	5	38	33	15	0	7	98
	%	1,1	8,1	7	3,2	0	1,5	20,9
En rahat edeceğim dönem	<i>f</i>	11	73	44	11	1	3	143
	%	2,3	15,5	9,4	2,3	0,2	0,6	30,3
Hiçbir anlam ifade etmiyor	<i>f</i>	20	66	42	8	3	10	149
	%	4,2	14,0	8,9	1,7	0,6	2,1	31,5
Sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağım bir dönem	<i>f</i>	15	35	21	7	1	3	82
	%	3,2	7,4	4,4	1,5	0,2	0,6	17,3
Toplam	<i>f</i>	51	212	140	41	5	23	472
	%	10,8	44,9	29,7	8,7	1,1	4,9	100

Böylelikle iş bulma süreci uzadıkça katılımcıların emeklilik ile ilgili beklentilerinin azaldığı görülmektedir. Bu doğrultuda üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulma sürecine yönelik beklentileri ile emekliliğin anlamı arasındaki ilişkinin Ki-kare analizi ile araştırılması sonucunda istatistiksel olarak da anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Ki-kare= 26,797, s.d= 9, $p<0.05$).

Kadın öğrenciler bakımından mezuniyet sonrası iş bulma sürecine yönelik beklenti ve emekliliğin anlamı ayrıntılı bir şekilde Tablo 8 bağlamında incelendiğinde; 0-6 ay içerisinde iş bulabileceğini düşünen 89 kadın öğrenciden 36 kişi emekliliği en rahat edeceği dönem olarak değerlendirmektedir.

Tablo 8. Kadın Öğrenciler İçin Mezuniyet Sonrası İş Bulma Sürecine Yönelik Beklenti ile Emekliliğin Anlamı

Emeklilik sizin için ne anlam ifade ediyor?		Mezun olunca ne kadar sürede iş bulabileceğinize inanıyorsunuz?						Toplam
		Zaten çalışıyorum	0-6 ay	7-12 ay	13 ay-3 yıl	3 yıl üzeri	İş bulacağıma inanmıyorum	
Ekonomik sorunların arttığı bir dönem	<i>f</i>	0	16	21	3	0	3	43
	%	0	7,7	10	1,4	0	1,4	20,5
En rahat edeceğim dönem	<i>f</i>	6	36	29	8	1	2	82
	%	2,9	17,2	13,9	3,8	0,5	1	39,3

Hiçbir anlam ifade etmiyor	<i>f</i>	10	20	11	4	1	1	47
	%	4,8	9,6	5,3	1,9	0,5	0,5	22,6
Sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağım bir dönem	<i>f</i>	4	17	12	1	1	2	37
	%	1,9	8,1	5,7	0,5	0,4	1	17,6
Toplam	<i>f</i>	20	89	73	16	3	8	209
	%	9,6	42,6	34,9	7,6	1,4	3,9	100

0-6 ay arasında iş bulabilme beklentisi içerisinde olan 16 kadın öğrenci ve 7-12 ay arası süreçte iş bulabileceğini düşünen 21 kadın öğrenci emekliliği ekonomik sorunların arttığı bir dönem şeklinde tanımlamaktadır. Kadın öğrencilerin emekliliğin anlamına ilişkin cevapları en rahat edeceğim dönem seçeneğinde yoğunlaşırken, bu yanıtı verenler içerisinde 0-6 ay arası iş bulacağını düşünen katılımcıların yoğunluk oluşturduğu gözlenmektedir. Kadın öğrencilerin mezuniyet sonrası ne kadar sürede iş bulabileceklerini düşündükleri ile ilgili soruda ise 209 kadın öğrenciden 89'unun 0-6 ay seçeneği ile yoğunluk oluşturduğu görülmüştür. Bunu sırası ile 7-12 ay, 13 ay-3 yıl, 3 yıl ve üzeri izlerken iş bulacağına inanmayan kadın öğrenci sayısı toplam kadın öğrenci sayısının % 3,9'u ile 8 kişiden oluşmaktadır. Bu 8 kişiden 3'ü emekliliği ekonomik sorunların arttığı bir dönem olarak tanımlarken, 2'ser kişi emekliliği en rahat edeceği dönem ve sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağı bir dönem olarak görmekte, kalan 1 kişi ise emekliliğin kendisi için hiçbir anlam ifade etmediğini düşünmektedir.

Erkek öğrenciler bakımından mezuniyet sonrası iş bulma sürecine yönelik beklenti ve emekliliğin anlamı Tablo 9 bağlamında ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde; 263 erkek öğrencinin 123'ünün 0-6 ay arasında iş bulurum beklentisi içinde olduğu, bu grup içerisindeki 46 kişinin emekliliğin kendileri için anlam ifade etmediğini belirttiği, 37 kişinin ise emekliliği en rahat edecekleri dönem olarak değerlendirdikleri görülmektedir.

Tablo 9. Erkek Öğrenciler İçin Mezuniyet Sonrası İş Bulma Sürecine Yönelik Beklenti ile Emekliliğin Anlamı

Emeklilik sizin için ne anlam ifade ediyor?	<i>f</i>	Mezun olunca ne kadar sürede iş bulabileceğinize inanıyorsunuz?					İş bulacağıma inanmıyorum	Toplam
		Zaten çalışıyorum	0-6 ay	7-12 ay	13 ay-3 yıl	3 yıl üzeri		
Ekonomik sorunların arttığı bir dönem	<i>f</i>	5	22	12	12	0	4	55
	%	1,9	8,4	4,6	4,6	0	1,5	21
En rahat edeceğim dönem	<i>f</i>	5	37	15	3	0	1	61
	%	1,9	14,1	5,7	1,1	0	0,4	23,2
Hiçbir anlam ifade etmiyor	<i>f</i>	10	46	31	4	2	9	102
	%	3,8	17,5	11,8	1,5	0,8	3,4	38,8
Sadece manevi desteğe ihtiyaç duyacağım bir dönem	<i>f</i>	11	18	9	6	0	1	45
	%	4,2	6,8	3,4	2,3	0	0,4	17,1
Toplam	<i>f</i>	31	123	67	25	2	15	263
	%	11,8	46,8	25,5	9,5	0,7	5,7	100

7-12 ay arası süreçte iş bulabileceğini düşünen 67 erkek öğrenciden 31'i emekliliğin kendileri için hiçbir anlam ifade etmediği yönünde görüş belirtmektedir. Erkek öğrencilerin emekliliğin anlamına ilişkin cevapları emeklilik hiçbir anlam ifade etmiyor şeklinde yoğunlaşırken, bu yanıtı verenler içerisinde mezuniyet sonrası 0-6 ay arasında iş bulacağını düşünenler yoğunlaşmaktadır. Erkek öğrenciler arasında iş bulacağına inanmayan öğrenci sayısı toplam erkek öğrencilerin % 5,7'si ile 15 kişiye karşılık gelmektedir.

6. Sonuç ve Tartışma

Üretim faktörleri arasında önemli bir yeri olan ve bir ülkede uzun vadeli sosyo-ekonomik tercihlerin belirlenmesinde rol oynayan kaynaklardan biri de yetişmiş insan gücü, bir diğer ifade ile emektir. Üniversiteler yetişmiş insan gücünün geliştirilmesinde/sağlanmasında önemli rol oynayan aktörler arasında yer almaktadır. Üniversite öğrencileri için buldukları yükseköğretim kurumlarında geçirdikleri yıllar süresince mezun olabilmek ve mezuniyet sonrası eğitimini aldıkları alanda istihdam edilebilmek önem arz etmektedir. Ancak genç işsizlik oranlarının yüksekliği öğrencilerin henüz mezun olmadan iş bulma beklentilerini etkilemekte ve uzun vadeli hayat planlarına

bakışlarını değiştirmektedir. Bu bağlamda üniversite öğrencileri arasında iş bulma sürecine yönelik mezun olmadan önce belirlenmiş bir takım beklentilerin ve öngörülerin çalışma yaşamının sonlanması sonrasında ortaya çıkacak emeklilik tercihlerini ve emekliliğe bakış açısını da öğrencilik yıllarında şekillendirdiği gözlenmektedir. Her ne kadar Berry'nin (2011) araştırmalarına göre, yeni nesil gençlerin emeklilik ile ilgili öngörülerinin gelişmediği ileri sürülsede, bu çalışma ile üniversite öğrencilerinin iş bulma sürecine yönelik beklentileri ile emeklilik beklentileri arasında genel olarak bir ilişki olduğu, bu doğrultuda üniversite öğrencilerinin henüz mezun olmadan emekliliğe ilişkin bir takım öngörüler geliştirdikleri yapılan analizlerle ortaya konmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre;

H1'de erkek öğrenciler için kayıtlı olunan eğitim türü ile iş bulma sürecine yönelik beklenti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ileri sürülmüş olup Ki-kare analizine göre Hipotez 1 doğrulanmıştır (Ki-kare=15,974, s.d.= 5, $p < 0.05$).

H2'de kadın öğrenciler bakımından eğitim türü ile iş bulma sürecine yönelik beklenti arasında anlamlı bir ilişki olduğu ifade edilmiştir. Ancak kadın öğrenciler bakımından eğitim türü ile iş bulma sürecine yönelik beklenti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Ki-kare=13,191, s.d.= 5, $p > 0.05$). Bu doğrultuda Hipotez 2 kabul edilemez.

H3'te erkek öğrenciler için; emeklilik sonrası çalışmayı düşünme ile emeklilik sonrası çalışmayı tercih nedenleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ileri sürülmüştür. Bu ilişki incelendiğinde iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, bu bağlamda Hipotez 3 doğrulanmıştır (Ki-kare= 214,133, s.d.=4, $p < 0.05$).

H4'te kadın öğrenciler için; emeklilik sonrası çalışmayı düşünme ile emeklilik sonrası çalışmayı tercih nedenleri arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Ki-kare=177,353, s.d.=4, $p < 0.05$). Buna göre Hipotez 4 doğrulanmıştır.

H5'te erkek öğrenciler bakımından emekliliğin anlamı ile emeklilik sonrası çalışmayı düşünme arasında anlamlı bir ilişki olduğu varsayılmıştır. Ancak yapılan Ki-kare analizine göre iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı gözlenmiştir (Ki-kare=4,432, s.d.=3, $p > 0.05$). Bu durumda Hipotez 5 kabul edilemez.

H6'da emekliliğin anlamı ile emeklilik sonrası çalışmayı düşünme sorusunda kadın öğrencilerin verdikleri cevaplar değerlendirildiğine, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir (Ki-kare=10,962, s.d.=3, $p < 0.05$). Bu bağlamda Hipotez 6 doğrulanmıştır.

H7'de üniversite öğrencilerinin iş bulma sürecine yönelik beklentileri ile emekliliğin anlamı arasındaki ilişkinin Ki-kare analizi ile araştırılması sonucunda (Ki-kare= 26,797, s.d= 9,

$p < 0.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Bu durumda Hipotez 7'de doğrulanmıştır.

Bu çalışmada dikkat çeken ve irdelenmesi gereken en temel husus, kadın ve erkek öğrencilerin emeklilik sonrası çalışmayı düşünme tercihlerindeki farklılık olmuştur. Emeklilik sonrası çalışmayı düşünen erkek öğrencilerin çoğu, birinci sırada emeklilik sürecinin kendileri için bir anlam ifade etmediğini belirtmişlerdir. Ancak bu yargı erkek öğrencilerin emeklilik ile ilgili belirli düşüncesi olmadığı anlamını taşımamaktadır. Bu yargının arkasında geleneksel toplumlarda erkeklerin emeklilik sonrasında da çalışmayı devam ettirmelerinin bir gereklilik olarak görülmesinin rol oynadığı düşünülmektedir. Zira emeklilik sonrası çalışmayı düşünen erkek öğrenciler için emekliliğin anlamına ilişkin ikincil ağırlıklı düşüncenin emekliliğin ekonomik sorunların arttığı bir dönem olarak nitelendirilmesi bu durumu doğrulamaktadır. Erkek öğrencilerin emeklilik sonrası çalışmayı düşünme tercihleri ekonomik sebeplerden kaynaklanmakla birlikte, bu durum toplumun erkeklere yüklediği rolün bir uzantısı olarak da nitelendirilebilir. Buna karşın kadın öğrenciler emeklilik dönemini birinci sırada en rahat edebilecekleri dönem, ikinci sırada ekonomik sorunların arttığı dönem olarak görmektedirler. Kadın öğrencilerin bu tercihlerinin sebebi ev ve iş hayatı arasındaki yoğunluğun emeklilik ile azalacağı ve emeklilikte daha fazla serbest zamana kavuşulması olarak nitelendirilmektedir. Kadın öğrencilerin ikinci sırada emeklilik döneminde ekonomik sorunların artacağını düşünmeleri sebebi ile çalışmayı düşünme sebeplerinin ise kadın öğrencilerin mezuniyet sonrası çalışma hayatlarında erkeklerden daha az ücret ile çalışacaklarını düşünmelerinin etkili olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda asıl sorun küresel istihdam politikalarının ve eğitim politikalarının etkin bir şekilde gözden geçirilmemesidir. Özellikle gençlerin yetenekleri belirlenmeksizin sadece yüksek öğrenime geçiş sınavından aldıkları puana göre sırf popüler olması sebebi ile belirli bölümlere yönlendirilmeleri sonucunda bu bölümlerde yığılma olurken, belirli bölümlerde ise yeterli düzeyde işgücü arzı bulunamaması hem yeteneklerden etkin bir şekilde faydalanılamamasına sebep olmakta, hem de küresel işgücü piyasalarında emeğin artan kalitesi ve çeşitliliği bakımından rekabeti olumsuz yönde etkilemektedir (Yumurtacı, 2014: 208). Böyle bir durum genç işsizliğinin daha da kronik bir hal almasında etkili faktörlerden birini oluşturmaktadır. Bu süreçte işgücü arzı ve talebinin işgücü piyasasında ahenkli bir şekilde buluşmaması ile ortaya çıkan işsizlik, yetenekleri gözetilmeksizin belirli alanlara yönlendirilen gençleri mezuniyet öncesi nasıl iş bulacakları konusunda endişelendirmektedir.

Gerçekleştirilen bu çalışmada da ortaya konduğu üzere üniversite öğrencilerinin iş bulma süresi uzadıkça, “emeklilik” üniversite öğrencileri tarafından ya kendileri için anlam

ifade etmeyen bir olgu olarak tanımlanmakta ya da ekonomik sorunların arttığı bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Böyle bir tablo kalifiye işgücü için potansiyel oluşturacak üniversite öğrencilerini işgücü piyasasından ayrılma sonrası önemli bir sosyal koruma sağlayacak emeklilik sürecine dâhil olmaktan uzaklaştırmaktadır. Çünkü iş bulunacağına inanılan sürenin uzaması emekliliğe ilişkin atılacak adımları ve emekliliğin anlamına ilişkin yaklaşımları da olumsuz yönde etkileyecektir. Böyle bir durum üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası sosyal güvence kapsamında çalışmaya yönelik inanç ve isteklerini azaltacağı gibi (nüfustaki yaşlanmanın hızlanması ve kayıtdışılığın da fazlalığı sebebi ile) sosyal güvenlik sistemine can suyu olacak katılımcıların sayısının da düşmesine, dolayısı ile sistemin dışlıları olan aktif katılımcılar tarafından sağlanacak girdilerin azalmasına neden olacaktır. Öte yandan mezuniyet sonrası iş bulacağı sürenin uzayacağını düşünen üniversite öğrencilerinin zorunlu (kamu) emeklilik uygulamalarına katılımlarında yaşanacak sorunların yanı sıra bu kişilerin gönüllü emeklilik kapsamında bireysel emeklilik sistemi vb. uygulamalara dâhil olması da olumsuz yönde etkilenecektir.

Literatürde bu çalışmaya benzer ya da bu çalışmanın yapılmasına kaynaklık edebilecek nitelikte çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, uluslararası literatürde dikkat çeken en önemli çalışmalardan birisi Panek ve arkadaşları (2006) ile Joulain ve arkadaşlarının (2000) çalışmaları olmuştur. Bu çalışmalarda üniversite öğrencilerinin emeklilik ile ilgili ne düşündükleri, bu kapsamda emeklilik algısı ölçülmüştür. Bu yönü ile bu çalışmanın Panek ve arkadaşları (2006) ve Joulain ve arkadaşları (2000) ile benzerlik gösterdiği gözlenmektedir. Leavell ve arkadaşlarının (2000) araştırmaları üniversite öğrencilerinin emeklilik algılarını değerlendirmenin yanı sıra bu algının geliştirici eğitimlerle (finansal planlama eğitimleri) desteklenmesinin emeklilik algılarında pozitif yönde bir etki oluşturacağını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Bu durumda Leavell ve arkadaşlarının (2000) çalışması, Panek ve arkadaşları (2006) ve Joulain ve arkadaşları'nın (2000) çalışmaları ile karşılaştırıldığında emeklilik algısının geliştirilebilir bir olgu olduğunun ortaya konması bakımından önem taşımaktadır. Böylece yapılan bu çalışmanın Leavell ve arkadaşları (2000) ile de önemli ölçüde amaç benzerliği taşıdığı gözlenmektedir. Öte yandan bu araştırmada Türkiye'de mezuniyet sonrası bir iş bulma amacı taşıyan üniversite öğrencilerinin uzun vadeli gelecek planları doğrultusunda bilinçlendirilmeleri ile kariyer planlarına emeklilik planlarını da eklemelerinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Panek ve arkadaşları (2006), Joulain ve arkadaşları (2000) ve Leavell ve arkadaşları (2000)'in çalışmalarından farklı olarak Foster (2012) ve Foster (2017) İngiltere'deki üniversite öğrencilerinin herhangi bir emeklilik algısının olmadığını ortaya koymuştur. Bu

durumda Leavell ve arkadaşları'nın (2000) çalışmalarında da belirttikleri gibi gençlerin henüz mezun olmadan emeklilik algılarını geliştirecek eğitimler almalarının gerekliliği bir kez daha gözler önüne serilmektedir. Bunun için genç bireylerin kariyer planlarını geliştirici çalışmalara öncelik verilmelidir. Çünkü başarılı bir kariyer planlaması ile bireylerin arzuladıkları işlerde çalışmalarının sağlanması ve arzuladıkları geliri elde etmeleri çalışma yaşamına yeni katılacak bireyler için istikrarlı bir kariyer sağlayacağı gibi, bu istikrarın uzun vadede emeklilik sürecine olumlu yansıtacağı da düşünülmektedir. Keza ulusal literatürde Ensari ve Deniz'in (1992) yapmış oldukları çalışmada, devam ettiği program ile iş bulma beklentisi arasındaki farklılığın gençlerin geleceğe bakış açılarını şekillendirdiği ortaya konmuştur. Bu durum mezuniyet sonrası iş bulma beklentisi ile emekliliğe bakış açısı arasında bir ilişki olabileceğine de işaret etmektedir. Bu yaklaşım bu çalışma çerçevesinde üniversite öğrencilerinin iş bulma beklentisi ile emeklilik öngörülerinin birlikte analiz edilmesinde önemli bir faktör olmuştur. 500 üniversite öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilen bu çalışmanın yukarıda açıklaması yapılan ve birbiri ile karşılaştırılan çalışmalarla pek ortak noktaya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, iş bulma beklentisinin emeklilik beklentisi ile aynı ayda analiz edilmiş olması bu çalışmayı ulusal ve uluslararası literatürde yapılmış diğer araştırmalardan ayıran en temel noktadır. Bu alanda daha önce gerçekleştirilmiş alan araştırmaları incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin ya iş bulma beklentisinin ya da emekliliğe bakış açısının tek tek değerlendirildiği gözlenmiştir. Bu bağlamda bu çalışma, üniversiteli gençler için hem kısa dönem (iş bulma), hem de uzun dönem (emeklilik) beklentilerin birbiri ile ilişkili olduğunun (yapılan analizlerle) ortaya konmuş olması bakımından önem ve farklılık içermektedir.

Bu doğrultuda geliştirilmesi gereken pek çok politika olmakla birlikte öncelik, işgücü piyasasının beklentileri ile yükseköğrenim kurumlarının yetiştireceği kişiler arasında belirli bir uyumun sağlanması ve uyum sağlama sürecinde öncelikle cinsiyet farkı gözetilmeksizin gençlerin yetenekleri doğrultusundaki bölümlere ve dolayısı ile işlere yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Öte yandan demografik değişim odaklı bir kariyer planlaması esas alınmalıdır. Böylece ulusal ve uluslararası düzeyde işgücü piyasalarının ihtiyaç duyacağı emek ile genç işsizliğini azaltarak, üniversite öğrencilerinin mezuniyet öncesinde iş bulacakları süreye ya da işsizliğe ilişkin tedirginlikleri azaltılması sağlanmalıdır. Buna ilaveten, üniversite öğrencilerinin uzun vadede emeklilik sürecine ilişkin pozitif bir tutum geliştirmelerine de hizmet edilmelidir.

Kaynakça

- Aktaş, M. T. (2017). “Küresel Ekonomik Kriz Sonrasında İşgücü Piyasasının Beceri Uyuşmazlığı Bakımından Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği”, *Çalışma ve Toplum*, 2017/2: 617-644.
- Berry, C. (2011). “Resuscitating Retirement Saving How to help today’s young people plan for later life”, The International Longevity Centre – UK.
- Boston University (2017). Retirement Plan, https://www.bu.edu/hr/documents/retirement_plan.pdf, [Erişim Tarihi: 09.10.2017].
- Bulut, M. (2017). Gençler, sosyal güvenlikten habersiz ve ümitsiz, <http://www.sadettinorhan.net/meydan30eylul2015.html>, [Erişim Tarihi: 09.10.2017].
- Dursun, S., Aytaç, S. (2012). “Üniversite Öğrencilerinin İşgücü Piyasasına Yönelik Beklentileri ve İş Deneyimleri ile Umutsuzluk ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:10, Sayı:1: 373-388.
- Ensari, H., Deniz, L. (1992). “Üniversite Gençliğinin İş Beklentileri ve Part-Time Çalışma Alışkanlıkları”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı:4: 59-64.
- Foster, L. (2017). “Young People and Attitudes towards Pension Planning”, *Social Policy & Society* 16:1: 65-80.
- Foster, L. (2012). “I might not live that long!” A study of young women’s pension planning in the United Kingdom”, *Social Policy and Administration*, 46, 7: 705-726.
- Goold, Mrg. (2007). “Retirement: Effects of a psycho educational Program”, **Unpublished PhD Thesis**, Bond University, Gold Coast: Queensland Australia.
- Joulain, M., Etienne, M., Lecomte, C., Prévost, R. (2000). “Perception of “Appropriate” Age For Retirement Among Young Adults, Middle-Aged Adults, And Elderly People”, *Int’l. J. Aging and Human Development*, Vol. 50(1): 73-84.
- Leavell, H., Hill, K., James, J. (2000). “A Student's Perception Of Retirement Planning”, Allied Academies International Conference. Academy of Accounting and Financial Studies. Proceedings; Arden 5.2: 12-16.
- Monk, A. (1985). Preretirement planning programs, A. Monk (Eds.) Handbook of Gerontological Services, New York: Van Nostrand Reinhold Company Inc.
- Murat, S. (1995). “Gençlerin İşsizliğine Genel Bir Bakış”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı:40: 175-194.
- Osuji, C. U. (2014). “Teacher’s Perceptions and Attitudes Towards Retirement in Secondary Schools: An Analytical Study”, *International Journal of Education and Research*, Vol. 2, No: 10: 355-370.
- Özdemir, Y., Aras, M., Özdemir, S. (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Algılarına Metaforik Bakış: Türk, Azeri, Türkmen, Kazak ve Kırgız Öğrenciler Örneği”, *Manas Journal of Social Studies*, Cilt:5, Sayı:4: 113-133.
- Panek, P., E., Staats, S., Hiles, A. (2006). “College Student’s Perceptions of Job Demands, Recommended Retirement Ages, and Age of Optimal Performance in Selected Occupations”, *The International Journal of Aging and Human Development*, Vol. 62, Issue 2: 87-115.
- Ritchie, C. M., Wates, K., Edgington K. (2017). Undergraduate Student Salary And Job Expectations: What They Think Is Going To Happen And What Is Really Going To Happen!, <http://webapps.roanoke.edu/businessweb/SEINFORMS%202012%20%20Proceedings/proc/p120501002.pdf>, [Erişim Tarihi: 08.10.2017].
- Şakar, M. (1987). “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlıların Korunması”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şen, Y. F. (2015). “Emeklilik Döneminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Bir Çözüm Önerisi: İkinci İşe Hazırlık Eğitimi ve Emeklilik Kulüpleri”, *EPEV Akademi Dergisi*, Yıl:19, Sayı:64, 2015 (Güz): 313-334.
- TÜİK (2017). Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus, 2013-2075, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, [Erişim Tarihi: 13.04.2017].
- YÖK (2017a). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi-Öğrenci İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, [Erişim Tarihi: 14.04.2017].
- YÖK (2017b). Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği, http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/17960, [Erişim Tarihi: 04.05.2017].
- Yumurtacı, A. (2014). “Küreselleşen Emek Piyasalarında Yeni Bir Olgu: Yetenek Yönetimi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan 2014-Ekim 2014, Yıl:5, Sayı:8: 187-212.